

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

ІСТОРІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма та методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Спеціальність “Образотворче та
декоративно-прикладне мистецтво”

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

ІСТОРІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма та методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво”

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ІСТОРІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма та методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2006. – 52 ст.

Укладач	С. Л. Віділіна – викладач Житомирського училища культури і мистецтв ім. І. Огієнка
Рецензенти:	Г. В. Ямчинська – старший викладач Житомирського державного університету ім. І. Франка, майстер народного мистецтва України Г. І. Сотська – старший науковий співробітник відділу мистецької освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, м. Київ
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько
Редактор	Л. М. Трачук

- © Віділіна С. Л., 2006
- © Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Історія образотворчого мистецтва” запроваджена згідно з навчальним планом для студентів зі спеціальності “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво”. Дисципліна пов’язана з циклом гуманітарних і соціально-економічних наук і є базою для вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін, які викладаються у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації.

Мета і завдання курсу – формування у студентів уявлення про шляхи та історію розвитку живопису, скульптури, архітектури та декоративного мистецтва за весь період існування людства. Вивчаючи особливості розвитку мистецтва у різних країнах, студенти повинні навчитись визначати час і місце створення предмета мистецтва, архітектурних споруд і предметів побуту. Ці знання повинні свідомо використовуватися студентами у практичній діяльності.

Вивчення історичних і національних стилів у мистецтві та архітектурі формує естетичний смак студентів, розширює світогляд і підвищує культурний рівень, дає змогу створювати власні твори шляхом осмислення першоджерела засобами асоціативного уявлення, тому що асоціативне мислення – це і засіб, і мова, і мистецька мірка образного осмислення навколишнього світу.

Програма побудована в хронологічній послідовності і складається з двох частин, які розкривають еволюцію розвитку західноєвропейського, російського та українського мистецтва у порівняльному аналізі. Програма пропонує для вивчення такі питання:

- Роль мистецтва у розвитку суспільства.
- Шляхи і особливості розвитку мистецтв та архітектури різних країн у різні часи.
- Стили різних епох і країн та їх вплив на пам’ятки декоративно-ужиткового мистецтва.
- Тенденції розвитку сучасного мистецтва.

Курс вивчається на основі лекційно-семінарських занять. Також передбачені практичні заняття, під час яких студенти мають змогу детальніше ознайомитися з творчістю окремих майстрів, передивитися відеофільми, репродукції; закріпити, удосконалити, систематизувати знання, отримані на лекціях, аналізуючи пам’ятки мистецтва, живопису, архітектурні споруди та предмети мистецтва різних країн і часів, а

також навчитися визначати рівень та естетичні особливості предметів побутового та промислового призначення. Навчати студентів – це не тільки давати їм знання, а й формувати бажання вчитися самостійно, спрямовувати, у якій площині працювати, ненав'язливо акцентуючи увагу на проблемах і шляхах їх вирішення. Тому при вивченні курсу заплановані також години на самостійну роботу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Семестри, назва розділу і теми заняття	Обсяг годин				
		всього	в т. ч.			
			лекційних	практичних	самостійних	семінарських
V семестр		38	24	6	4	4
Вступ		5	4	1	–	–
1	Мистецтво. Види мистецтв.	2	2	–	–	–
2	Зародження мистецтва. Мистецтво первісних часів.	3	2	1	–	–
Розділ 1. Мистецтво Стародавнього Сходу		6	4	2	–	–
3	1.1. Мистецтво Стародавнього Єгипту.	3	2	1	–	–
4	1.2. Мистецтво Межиріччя.	3	2	1	–	–
Розділ 2. Мистецтво Античного Світу		11	6	3	–	2
5	2.1. Мистецтво Стародавньої Греції.	4	4	–	–	–
6	2.2. Мистецтво Древнього Риму.	2	2	–	–	–
7	2.3. Мистецтво Стародавнього Світу.	5	–	3	–	2
Розділ 3. Мистецтво Середньовіччя		12	6	–	4	2
8	3.1. Мистецтво Візантії.	2	2	–	–	–
9	3.2. Мистецтво Середньовічної Європи романського періоду.	2	2	–	–	–
10	3.3. Мистецтво Середньовічної Європи готичного періоду.	2	2	–	–	–
11	3.4. Мистецтво Східного та Західноєвропейського Середньовіччя.	6	–	–	4	2
Розділ 4. Західноєвропейське мистецтво доби Відродження		21	8	3	8	2
12	4.1. Проторенесанс та Ранній Ренесанс.	2	2	–	–	–
13	4.2. Високий Ренесанс.	2	2	–	–	–
VI семестр		52	20	14	12	6
14	4.3. Пізній Ренесанс у Венеції.	2	2	–	–	–

№	Семестри, назва розділу і теми заняття	Обсяг годин				
		всього	в т. ч.			
			лекційних	практичних	самостійних	семінарських
15	4.4. Північний Ренесанс.	2	2	–	–	–
16	4.5. Титани епохи Відродження.	13	–	3	8	2
Розділ 5. Мистецтво західної Європи XVII–XVIII ст.		15	8	1	4	2
17	5.1. Стиль бароко в західноєвропейському мистецтві XVII століття. Італійське бароко.	3	2	1	–	–
18	5.2. Національні художні школи XVII ст. Іспанія, Фландрія.	3	2	1	–	–
19	5.3. Диференціація жанрів у голландському мистецтві XVII ст. Гуманізм і психологічна глибина образів у творчості Рембрандта.	3	2	1	–	–
20	5.4. Різноманітність художніх стилів другої половини XVII та XVIII століття у Франції.	4	2	2	–	–
21	5.5. Провідні художні стилі XVII–XVIII століть: “географія”, “хронологія”, характерні риси.	2	–	–	–	2
Розділ 6. Мистецтво Західної Європи XIX–XX ст.		20	8	6	4	2
22	6.1. Загальна характеристика художніх стилів мистецтва XIX століття.	2	2	–	–	–
23	6.2. Імпресіонізм та постімпресіонізм в образотворчому мистецтві.	6	4	2	–	–
24	6.3. Західноєвропейський авангард.	8	2	2	4	–
25	6.4 Різноманітність художньо-естетичних процесів XIX–XX століть.	4	–	2	–	2
VII семестр		52	24	8	16	4
Розділ 7. Мистецтво Росії та України		68	46	8	14	–
26	7.1. Історичне коріння української мистецької культури.	2	2	–	–	–
27	7.2. Мистецтво Київської Русі після введення християнства.	2	2	–	–	–

№	Семестри, назва розділу і теми заняття	Обсяг годин				
		всього	в т. ч.			
			лекційних	практичних	самостійних	семінарських
28	7.3. Мистецтво північних руських земель кінця XII–XV століть.	2	2	–	–	–
29	7.4. Мистецтво Галицько-Волинського князівства.	2	2	–	–	–
30	7.5. Продовження Візантійських традицій у мистецтві та утворення власних художніх шкіл на руських землях у XI–XV століттях.	8	–	–	6	2
31	7.6. Мистецтво Московської Русі XVI–XVII століть.	2	2	–	–	–
32	7.7. Дерев’яна та кам’яна архітектура України XV–XVII століть.	2	2	–	–	–
33	7.8. Український іконопис XIV–XVII століть.	5	2	1	2	–
34	7.9. Український портрет кінця XVI–XVIII століть.	5	2	1	2	–
35	7.10. Мистецтво Росії та України XVI–XVII століть.	2	–	–	–	2
36	7.11. Розквіт російського бароко у XVIII столітті.	2	2	–	–	–
37	7.12. Архітектура українського бароко.	4	2	2	–	–
38	7.13. Класицизм в російській архітектурі кінця XVIII–XIX століть. Петербурзька Академія мистецтв.	7	2	2	3	–
39	7.14. Товариство пересувних художніх виставок.	7	2	2	3	–
VIII семестр		40	14	8	14	4
40	7.15. Українське образотворче мистецтво XIX століття.	4	2	2	–	–
41	7.16. Українська архітектура кінця XIX– поч. XX ст. Еклектика	2	2	–	–	–

№	Семестри, назва розділу і теми заняття	Обсяг годин				
		всього	в т. ч.			
			лекційних	практичних	самостійних	семінарських
42	7.17. Мистецтво Росії та України XVIII–XIX століть.	4	2	–	–	2
43	7.18. Російський живопис початку XX століття.	5	2	2	1	–
44	7.19. Український авангард.	4	2	–	2	–
45	7.20. Мистецтво українського народного живопису.	4	2	–	2	–
46	7.21. Творчість місцевих художників.	6	2	2	2	–
47	7.22. Буття і напрямки розвитку українського сучасного мистецтва.	3	–	–	3	–
48	7.23. Мистецтво України XX століття.	8	–	2	4	2

ВСТУП

0.1. Мистецтво. Види мистецтв

Мистецтво як складова культури. Види мистецтв.

Своєрідність пластичних (образотворчих) мистецтв.

Скульптура: кругла та рельєф. Матеріал для скульптури. Призначення скульптури (монументальна, монументально-декоративна, станкова, окремі галузі – медалі, камеї тощо).

Графіка. Види: рисунок, гравюра. Матеріали для рисунка. Пастель, гуаш, акварель – на грані графіки та живопису. Види гравюри. Переваги гравюри.

Живопис. Види, жанри живопису. Призначення живопису.

Основи аналізу творів образотворчого мистецтва.

Архітектура. Типи споруд за функціональним призначенням. Архітектурні стилі. Принципи аналізу архітектурних споруд.

0.2. Зародження мистецтва. Мистецтво первісних часів

Версії походження мистецтва. Палеоліт: період Оріньяк-Солютре, період Мадлен. Специфіка образотворчого мистецтва. “Палеолітичні Венери”. Магічні функції в художній творчості древньої людини.

Мистецтво мезоліту. Місце людини та “світу” у трактуванні первісного художника.

Мистецтво неоліту. Перехід до осілого способу життя. Поступовий перехід до патріархату. Виникнення гончарства. Поява умовно-орнаментальних форм зображення, які складаються у закінчений орнамент. Розвиток дрібної пластики.

Мистецтво бронзової доби. Поява перших ранньокласових об’єднань. Посилення локалізації культур. Обробка металу як самостійна галузь виробництва та основний вид творчості. Оздоблення зброї. Дрібна пластика з металу. Заміщення жіночих глиняних статуєток чоловічими зображеннями. Керамічний посуд. Мегалітична архітектура: менгіри, дольмени, кромлехи.

Доба заліза.

РОЗДІЛ 1. Мистецтво Стародавнього Сходу

1.1. Мистецтво Стародавнього Єгипту

Ранне та Стародавнє Царства.

Історичні особливості єгипетської цивілізації. Релігія та адміністративна система Єгипту. Специфічно локальний, культовий, канонічний, монументальний характер стародавнього єгипетського мистецтва.

Типи храмів Стародавнього Єгипту. Піраміда Джосера. Пірамідальний комплекс у Гізі. Нерозривний зв'язок скульптурного портрета із заупокійним культом. Типи портретних статуй. Характерні риси скульптурного рельєфу.

Середнє Царство. Період занепаду Єгипту. Нове політичне підвищення Фів. Зменшені піраміди. Архітектурні комплекси у Фаюмі.

Портретні риси фараонів Сенусертів як приклад іншої епохи. Своєрідність і високий художній рівень монументального живопису. Риси гострої спостережливості в реалістичному зображенні тварин, птахів. Естетична міра художньої умовності. Особливості техніки монументального живопису. Обмежена палітра природних барвників. Стійка яскравість локального колориту.

Нове Царство. Тип наземного храму. Послідовне розміщення складових компонентів і внутрішніх приміщень архітектурного храмового комплексу, обумовлене вимогами релігійного культу. Роль пілонів у структурі храму. Застосування в храмовій архітектурі стояково-балкової будівельної конструкції без в'язучої маси.

Храм у Карнаку. Тривалий період будівництва храму при багатьох фараонах Нового царства. Розрахована на емоційний вплив система освітлення. Поліхромний врізаний рельєф на колонах. Умовний характер рельєфних зображень.

Кругла і рельєфна скульптура. Статуї Мемнона.

Період Ель-Амарни. Суть і мета релігійних і адміністративних реформ Ехнатона. Культ нового бога – Атона. Заснування нового міста – резиденції фараона – Ахетатона. Скульптурні портрети Ехнатона, його дружини Нефертіті, їх доньок. Своєрідність мистецтва і зокрема скульптурного портрета епохи фараона-реформатора Ехнатона.

Відомості про фараона Тутанхамона, його гробницю, “похоронний інвентар”.

Пізні часи.

Історична роль та значення мистецтва Стародавнього Єгипту, його художньо-стильових і технічних досягнень, як і всієї цивілізації.

1.2. Мистецтво Межиріччя.

Умовність поділу історії Передньої Азії на декілька етапів розвитку.

Аккад – перша в Месопотамії велика деспотична монархія. Поширення на аккадців вищої культури скорених шумерів. Перетворення держави Саргона в шумерську державу.

Виникнення різноманітних архітектурних комплексів, де значне місце займали палаци і храми. Спеціальний “дім бога” – так звані “зік-курати”.

Різнманітність матеріалу для скульптури. Культові статуї богів і портретні статуї правителів – вершина шумерського мистецтва скульптури. Порівняння скульптури Давньої Месопотамії із єгипетською.

Гліптика як унікальний феномен художньої специфіки Давнього Сходу.

Вироби художнього ремесла, створені в період розквіту рабовласницьких міст-держав Шумера. Знахідки з царського некрополя в Урі. “Шолом Мескаламдуга” – вершина мистецтва карбування по золоту, золотий правзірець пізнішої бронзової “Маски Саргона” з Ніневії. Любів до соковитих, барвистих сполучень.

Вплив мистецтва Шумера і Аккада на Вавилон. “Стела Хаммурапі”.

Переважно світський характер мистецтва Ассирії. Грандіозні храми, палаци, могутні фортеці. Виготовлення непрозорої скляної пасти, скловидного фаянсу і кахлів, вкритих барвистою багатоколірною емаллю (Брама палацу Саргона II). Специфіка ассирійського мистецтва. Канонічність зразка та свобода інтерпретації.

Нововавилонське Царство. Відродження Вавилону при Навуходоносорі. Палац Навуходоносора. “Сади Семіраміди”. Головний храм міста, споруджений на честь Мардука. Стометрова семисхідчаста піраміда Етеменанкі, яка одержала назву Вавилонської вежі. Статуя бога Мардука на золотому троні. Міст через Євфрат – видатна пам'ятка будівельного й інженерного мистецтва давнини.

РОЗДІЛ 2. Мистецтво Античного Світу

2.1. Мистецтво Стародавньої Греції

Хронологічні рамки і періодизація історії мистецтва території басейну Егейського моря:

Егейська культура. (Крито-мікенський період).

Основні осередки розвитку культури – острів Крит і стародавні міста материкової Греції. Значення для історії мистецтва археологічних

розкопок А. Еванса на о. Крит та Г. Шлімана на території материкової Греції. Короткі відомості про культуру о. Крит. Великий Кносський палац. Особливості будівельної конструкції. Світський характер розписів. Умовний, геометричний стиль зображення. Високий художній рівень розписної кераміки.

Гомерівський період – початок історії грецького мистецтва. Тривалий період розкладу родового устрою і зародження рабовласницьких відносин. Роль і значення міфології в розвитку давньогрецького мистецтва, її розвинена фантазія, антропоморфний характер на відміну від зооморфного у Стародавньому Єгипті. Поеми Гомера “Іліада” та “Одіссея”.

Розписи “Діпілонських ваз”. Умовний геометричний стиль розпису ваз як основа стильових особливостей мистецтва наступного періоду. Декоративний характер стилю. Тематика розписів.

Архаїчний період. Становлення і зміцнення рабовласницьких відносин. Утворення полісів і грецьких колоній в басейні Середземного і Чорного морів. Головні центри художньої культури.

Зародження ордерної системи в архітектурі, розкриття її суті, ролі й значення в розвитку архітектури наступних історичних епох. Етапи формування типів храмів (храм в Антах, простиль, амфіпростиль, периптер).

Заснування Олімпійських ігор. Їх роль і значення.

Основні типи статуарної скульптури – куриси і кори. Умовність архаїчного стилю в трактуванні оголеного тіла юнака і задрапірованої постаті дівчини як залишкове явище геометричного стилю попередньої епохи. Умовна архаїчна посмішка-маска як одна з ознак стилю.

Синтез скульптури й архітектури. Скульптурне оздоблення храмів. Тематика скульптурних композицій фронтонів храму, що збереглися, канонічний характер їх побудови, зумовлений незмінною, заданою формою фронтону.

Розвиток кераміки, вазопису в червонофігурній техніці.

Класичний період. Головні історичні події. Період найвищого розвитку давньогрецького мистецтва.

Рання класика.

Високий гуманізм, патріотизм і героїчний громадянський пафос мистецтва. Подолання умовності архаїчного стилю в мистецтві. Формування нового, “суворого” стилю.

Хрїсоелефантина статуя Зевса, виготовлена Фідієм для Олімпійського храму. “Ніка” – скульптора Пеонія.

Висока класика. Період найвищого розквіту давньогрецького мистецтва. Посилення ролі й значення Афін. Прогресивна роль Перикла в політичному і художньому житті Афін. Виховання ідей громадянськості й патріотизму. Розквіт філософії (софісти та їх гуманістичне філософське кредо: “людина – міра всіх речей”).

Творчі пошуки Мірона, Поліклета. Провідна роль Фідія в художньому житті Афін. “Епоха Перикла і Фідія”.

Афінський Акрополь – досконалий архітектурно-скульптурний ансамбль, взірць художнього синтезу архітектури і скульптури в історії світового мистецтва. Період реконструкції. План Акрополя, його архітектурні споруди. Скульптура Парфенону та її історична доля. Участь Фідія в скульптурному оформленні Парфенону. Фриз Парфенону, складність і високий художній рівень втілення його тематичного задуму, успішне вирішення складного завдання передачі в образотворчому мистецтві руху і часу, що є геніальним випередженням кінематографа.

Розвиток вазопису, що зберігся і дає уявлення про монументальний і станковий живопис. Вирішення в живопису характерних для давньогрецького мистецтва проблем. Включення до вазопису словесних інтерпретацій. Подальший розвиток червонофігурної техніки вазопису.

Пізня класика.

Зміна соціально-економічних, політичних та ідеологічних умов розвитку мистецтва в зв’язку з наслідками Пелопоннеських війн. Криза поліса, його демократичних і громадянських ідеалів. Боротьба матеріалістичних та ідеалістичних тенденцій у філософії. Початок кризи міфології. Утвердження індивідуалізму в мистецтві. Заміна ідей громадянськості, патріотизму уславленням особистості засобами мистецтва.

Тенденція до масштабності, грандіозних розмірів архітектурних споруд. Театр у Епідаврї, архітектор Поліклет Молодший (друга чверть IV ст. до н.е.). Галікарнаський Мавзолей, архітектори Сатир і Піфій. Величезна пишність архітектури і скульптурного оздоблення гробниці. Статуя Мавсола. Індивідуалізація образу. Боротьба різних художніх тенденцій в образотворчих мистецтвах.

Творчі пошуки Скопаса, Праксителя, Лісіппа.

Елліністичний період. Загострення суперечностей рабовласницького суспільства. Короткочасне піднесення і розпад Македонської імперії. Створення елліністичних держав. Створення і зростання нових міст і їх культури. Взаємозв’язок грецької й східних культур. Розвиток

космополітичних тенденцій в мистецтві. Містобудівництво як характерна особливість архітектури елліністичного періоду. Нові типи споруд, подальша еволюція архітектурного ордеру.

Основні художні школи еллінізму (Пергамська, Родоська, Александрійська). Ознайомлення з основними пам'ятниками різних шкіл. “Колос Родоський”, “Ніка Самофракійська”, “Афродіта Мілоська”.

Архітектурно-скульптурний ансамбль Пергамського Акрополя. Скульптура на теми війни з галлами.

Завоювання Греції і країн елліністичного світу Стародавнім Римом у II–I ст. до н.е. Криза й занепад давньогрецького мистецтва. Наростання в ньому рис драматичної напруженості й песимізму.

Роль і неминуща цінність гуманістичних принципів й високого художнього рівня давньогрецького мистецтва. Постійне звертання до художньої спадщини стародавніх греків багатьох поколінь художників наступних епох.

2.2. Мистецтво Стародавнього Риму

Останній етап розвитку мистецтва античного світу і рабовласницької формації на території Західної Європи. Короткі відомості про стародавню Італію до створення давньоримської держави, про культуру етрусків.

Хронологічні рамки і періодизація історії давньоримського мистецтва.

Воєнний характер давньоримської держави. Її завойовницька політика, прагнення до світового панування. Переважання раціонального, утилітарного начала в мистецтві. Провідна роль архітектури. Вирішення масштабних завдань практичного характеру. Нові типи архітектурних пам'ятників. Оволодіння давньогрецьким архітектурним ордером, його теоретичне осмислення. Удосконалення будівельної техніки. Перехід до нової будівельної конструкції. Грандіозні розміри архітектурних споруд, їх довговічність.

Форум. Базилика. Колізей. Пантеон. Терми. Тріумфальні арки та їх призначення.

Скульптурний портрет – найбільш розвинений вид і жанр образотворчих мистецтв стародавнього Риму. Зв'язок портретного жанру з культом мертвих. Типи композиційних вирішень у портретній скульптурі.

Тип статуї “тогатур”. Характерна для давньоримського мистецтва одноплановість портретної характеристики.

“Статуя Августа з Пріма Порта”. Портретні бюсти Брута, Агріппи, Віттелія. Кінна статуя Марка Аврелія. Скульптурний портрет періоду Антонінів (“Портрет сиріянки”, “Голова негра”).

Зразки пізньоримського портрета. “Портретна голова Костянтина”, “Портрет Догмація” IV ст. Втілення в них ідей християнства про тлінність земного існування. Підвищений інтерес до духовного світу. Відхід від принципів античного реалізму.

Відкриття археологами міста Помпеї. Стилі помпейських розписів. Безпосередній зв'язок із давньогрецькою традицією в монументальному живописі.

Мозаїка “Битва Македонського з перським царем Дарієм” з Помпей (за однойменною картиною грецького художника Філоксена). Техніка античної мозаїки.

Фаюмський портрет. Джерела, розвиток, зв'язки з ранньохристиянським мистецтвом.

2.3. Мистецтво Стародавнього Світу

Семінарське заняття

План.

1. Образний світ і типологія давньоєгипетського зодчества.
2. Єгипетський скульптурний портрет.
3. Художні новації ель-амарнського періоду.
4. Зіккурат: художній концепт, конструктивна система.
5. Еволюція конструктивної системи давньогрецького храму.
6. Давньогрецька скульптура.
7. Архітектура Давнього Риму: своєрідність художніх рішень.
8. Скульптурний портрет у мистецтві Давнього Риму.

РОЗДІЛ 3. Мистецтво Середньовіччя

3.1. Візантійське мистецтво

Хронологічні рамки історії мистецтва Візантії. Історичні обставини виникнення і загибелі Візантійської держави. Специфіка візантійського мистецтва, що поєднувало античну традицію з художньою культурою сусідніх східних країн. Виникнення на ґрунті строкатого культурного конгломерату унікального культурного явища – візантинізму. Роль християнської церкви та імператорського двору в розвитку мистецтва. Технічні параметри та основні типологічні варіації куль-

тового будівництва. Ознайомлення з мистецтвом Візантії на прикладі його найбільш характерних і відомих пам'ятників.

Мозаїки Равенни (VI ст.)

Храм Св. Софії. Цілковите відмежування від античної архітектурної традиції.

Візантійський іконопис – новий вид культового станкового живопису християнського світу. Концепт і традиційні схеми мальовничої декорації візантійського храму. Иконографія. Символіка кольору.

3.2. Романське мистецтво (XI–XII ст.)

Передроманський період.

Період зрілого феодалізму в Західній Європі. Зміцнення влади феодалів і духовенства. Провідна роль християнської церкви у суспільному й культурному житті, релігійного начала у світогляді. Підкорення мистецтва релігійному культу. Торжество спіритуалізму в умовному художньому стилі. Створення стилістично цілісного синтезу мистецтв під егідою архітектури, що набув подальшого розвитку в готичний період.

Провідна роль архітектури, переважання в ній давньоримських традицій (“романський” стиль). Основні типи романської архітектури.

Ускладнення базилікальної конструкції. Християнська символіка культової архітектури – хрестові в плані споруди. Специфіка символіки католицького християнства (латинський хрест із подовженою ручкою).

Переважає розвиток скульптури у синтезі з культовою архітектурою (художня традиція католицького християнства). Розвиток рельєфних скульптурних композицій. Скульптурне оформлення порталів романських церков і соборів.

Наявність у романському мистецтві народних тенденцій, почуття гумору й настрою ересі, поширених на півдні Франції. Розквіт декоративно-прикладного мистецтва в романський період, підкорення його вимогам релігійного культу. Розвиток ілюстративної мініатюри.

3.3. Готичне мистецтво Середньовічної Європи (XIII–XIV ст.)

Особливості соціально-економічного й політичного розвитку західної Європи в період пізнього Середньовіччя. Зростання міст-комун, їх боротьба за самоуправління (“Магдебурзьке право”). Розвиток ремесел і торгівлі. Поповнення міст вільною робочою силою за рахунок феодально залежних втікачів-селян. Посилення світських тенденцій світогляду, вчень, опозиційних клерикальним. Заснування шкіл і університетів. Боротьба церкви проти вільнодумства. Поява інквізиції.

Розвиток світської літератури і поезії. Посилення реалістичних тенденцій у мистецтві.

Архітектура. Інтенсивний розвиток міського будівництва.

Міські (готичні) собори – основні архітектурні пам'ятники центра міста (XIII–XIV ст.). Грандіозні розміри, висота соборів (архітектурна домінанта міста). Тривалий період їх будівництва. Культове і світське призначення соборів. Новаторський характер будівельної конструкції готичного собору (каркасна). Нервюрне склепіння, система розпору (аркбутани). Полегшені стіни з великими вікнами. Заміна монументального живопису вітражем (“божественне світло”).

Головні готичні собори Франції, Англії, Німеччини. Пізня, “полум'яніоча” готика. Незначна роль монастирського будівництва. Подальший розвиток синтезу мистецтв, звернених до духовного світу людини.

Скульптура. Розвиток скульптури у синтезі з архітектурою готичного собору. Особлива увага до скульптурного оздоблення фасадів. Иконографічний характер загального композиційного задуму. Включення символіки, алегорії, світських мотивів (“кам'яна книга віку”).

Розвиток декоративно-прикладного мистецтва і книжкової мініатюри. Історична роль готичного мистецтва як перехідного етапу до світської культури Нового часу.

3.4. Мистецтво Східного та Західноєвропейського Середньовіччя

Семінарське заняття

План.

1. Образна концепція та конструктивні особливості візантійського храмового будівництва.
2. Концепція та іконографія храмових розписів у візантійському мистецтві.
3. Характерні риси романського стилю (архітектура, живопис, скульптура).
4. Готичний стиль у Західній Європі (Франція, Німеччина, Англія, Італія).

Самостійне заняття. Художні ремесла Візантії.

РОЗДІЛ 4. Західноєвропейське мистецтво доби Відродження

Своєрідність доби Відродження як короточасного перехідного історичного етапу від феодальної до капіталістичної формації в деяких країнах західної Європи. Револьюційний характер перетворень (осо-

бливо Італії) у всіх сферах суспільного життя. Походження поняття “Відродження”. Заперечення середньовічного спіритуалізму, духовної диктатури церкви. Розвиток матеріалістичного світогляду, природничих і точних наук. Утвердження світського начала в мистецтві, реалістичного бачення світу, подолання середньовічної умовності.

Своєрідність реалізму епохи Відродження, обумовлена збереженням релігійної тематики в мистецтві. Збільшення ролі і значення образотворчих мистецтв.

Обмеження теми курсу матеріалом мистецтва Італійського Відродження – найбільш характерного для даного періоду.

Хронологічні рамки і періодизація.

4.1. Проторенесанс та Ранній Ренесанс

Причини раннього економічного піднесення італійських міст. Заперечення середньовічних і звернення до античних художніх традицій.

Формування окремих художніх шкіл, пов'язаних зі специфікою розрізнених італійських міст. Провідне положення Флоренції.

Короткі відомості про мистецтво Проторенесансу на прикладі творчості найвизначнішого художника цього періоду Джотто ді Бондоне. Ознайомлення з окремими фресками художника в каплиці дель Арена в Падуї. Середньовічний принцип розповідного характеру фресок. Новаторство реалістичного трактування сюжетів і живописних образотворчих засобів. Визначення Джотто як “батька реалізму в європейському мистецтві Нового часу”, а його часу, як “епохи Данте і Джотто”.

Звернути увагу на умовність поняття “реалізм” і його еволюцію в ході історії мистецтва. Універсальні, основні риси реалізму.

Мистецтво раннього Відродження (кватроченто).

Активізація суспільного і художнього життя Флоренції, її ремісничо-торговельного прошарку. Втілення життєстверджуючого начала, світського світовідчуття в мистецтві. Результативні пошуки реалістичних засобів художнього вираження. Короткі відомості про архітектурну творчість Філіппо Брунелескі у Флоренції.

Інтенсивний розвиток скульптури. Новаторські принципи художніх вирішень Донателло. Аналіз творів Вплив творчості Донателло на скульпторів Високого Відродження, зокрема на Мікеланджело.

Мазаччо – основоположник нових, реалістичних досягнень в живописі. Фрески Мазаччо в каплиці Бранкаччі церкви Санта Марія дель Карміне у Флоренції. Значення його творчості для живопису Високого Відродження.

Перелік імен і показ найбільш відомих творів інших майстрів живопису раннього Відродження різних художніх шкіл.

Неповторна, індивідуальна своєрідність творчості Сандро Ботічеллі. Співзвучність нервової напруженості індивідуального художнього стилю Ботічеллі з першими симптомами кризи суспільних і естетичних ідеалів Відродження, що виявились у Флоренції наприкінці XV ст. Причетність художника до гедоністичної “Медичейської культури” Флоренції цього часу. Вплив Савонароли. Аналіз найвизначніших творів Ботічеллі.

4.2. Мистецтво Високого Відродження (кінець XV – поч. XVI ст.)

Складність розвитку італійських міст та їх культури. Високий розквіт мистецтва в умовах наступу реакції. Зростаюче значення Риму і Ватикану в політичному й художньому житті Італії. Провідна роль римської художньої школи. Високий гуманістичний, громадянський зміст мистецтва в умовах небезпеки окупації італійських міст зміцнілими централізованими сусідніми північними державами. Прагнення Ватикану об'єднати Італію під егідою католицької церкви. Яскравий, але короточасний розквіт мистецтва. Формування стилю Високого Відродження. Прагнення до художнього синтезу, замість аналітичного характеру мистецтва раннього Відродження.

Початок будівництва собору Св. Петра в Римі – головного католицького храму християнського світу. Участь у будівництві кількох поколінь відомих архітекторів (Браманте, Перуцці, Сангалло Молодший, Мікеланджело, Джакомо делла Порта та ін.). Основоположна участь Браманте. Досконале втілення високих досягнень образотворчих мистецтв Високого Відродження у творчості великих майстрів епохи.

Леонардо да Вінчі – багатогранно обдарована, універсальна особистість свого часу. Періоди життя і творчості. Переважання живопису у творчій спадщині. Основні твори. Глибокий психологізм образів і ситуацій, геометрична чіткість композиційних вирішень, тонкість колориту, майстерна передача світло-повітряного середовища (“сфумато”). Обмежена кількість створених картин як наслідок універсальних інтересів художника в галузі мистецтва і наукової діяльності.

Класична ясність, чіткість і завершеність композиційних вирішень Рафаеля Санті. Створення на основі синтезу життєвих вражень ідеально прекрасного образу людини, особливо жінки. Періодизація життя і творчості. Найвизначніші твори. Творчість в галузі архітектури. Особ-

ливе значення стильових особливостей творчості Рафаеля в історичні періоди розвитку класицизму в мистецтві.

Багатогранне обдарування творчої особистості Мікеланджело Буонаротті. Провідна роль скульптури. Демократичні принципи творчості, громадянський характер світогляду перекonanого патріота Флорентійської республіки, глибока повага до особистості титанічного масштабу. Основні роботи в галузі скульптури, монументального живопису. Титанічний характер створених образів. Короткі відомості про творчість Мікеланджело – архітектора.

4.3. Пізній Ренесанс у Венеції

Коротко про особливості венеціанської школи живопису, раннього й Високого Відродження у творчості її основних майстрів. Історична роль і значення творчості великих майстрів італійського Відродження для розвитку мистецтва наступних епох.

Венеція – багата, розвинута торгівельна республіка. Пізніший розвиток культури Відродження, ніж в інших італійських містах. Переважаючий розвиток живопису, його світський, життєстверджуючий характер.

Неповторно поетичний характер живопису Джорджоне.

Новаторські особливості тонкої живописної техніки, витончений колорит Тиціана Веччеліо. Поглиблення психологізму, драматичної напруженості творів останнього періоду.

Вплив венеціанської художньої школи на розвиток живопису в наступні періоди.

4.4. Північний Ренесанс.

Характерні риси мистецтва Відродження у країнах північної по відношенню до Італії Європи (Нідерланди, Німеччина, Франція).

Нідерланди XV ст. Активний процес розвитку і економічного розквіту нідерландських міст у період пізнього Середньовіччя. Провідна роль Нідерландів у розвитку живопису північного Відродження. Вівтарний образ-складень – найбільш характерний твір живопису цього часу. Близькість до природи видовищних мистецтв.

Творчість художників братів ван Ейків. “Гентський вівтар” – спільний твір братів ван Ейків, один із шедеврів світового живопису. Структура вівтаря, його розміри, тематичний задум і живописне вирішення. Новаторська своєрідність композиційних вирішень сюжетних картин і

портретів. Середньовічна символіка деталей. Висока майстерність колориту в новій олійній техніці живопису.

Гуго ван дер Гус. “Вівтар Портинарі” – визначний твір художника. Неповторна своєрідність композиційного вирішення, умовність масштабних співвідношень фігур. Поєднання середньовічної умовності з ренесансним реалізмом у трактуванні образів людини і деталей пейзажного фону. Яскраво виявлений інтерес до духовного світу людини.

Ієронім Босх – видатний, своєрідний майстер, що заклав основу асоціативного художнього мислення і образності в мистецтві Новітнього часу. Самобутня складність художньо-образних вирішень, хи-мерне поєднання алегорії, фантастики і реальності. Виразження саркастичного ставлення до життєво конкретної проблематики людини, її філософського узагальнення. Основні твори.

XVI ст. Розвиток капіталістичних відносин у Нідерландах, посилення їх ролі у світовій торгівлі. Визрівання революційної ситуації у сфері соціальних відносин. Розвиток гуманізму в науці й літературі. Розквіт книгодруку. Вплив мистецтва італійського Відродження при збереженні національних художніх традицій. Зародження в живописі світського жанру пейзажу, подальший розвиток портрета й побутового живопису.

Пітер Брейгель Старший (“Мужицький”). Гротесковий, фольклорний характер образів. Втілення драматизму настроїв передреволюційного періоду. Цикл картин пейзажного жанру. Картина “Сліпі” – своєрідний підсумок художнього осмислення драматичної ситуації передреволюційного періоду.

Значення мистецтва нідерландського Відродження для формування і розквіту національних фламандської й голландської художніх шкіл живопису XVII ст.

Німеччина (XV–XVI ст.) Економічна відсталість феодално роздробленої Німеччини XV ст. при активному розвитку міст – центрів культурного життя. Пізніше, ніж у Нідерландах, становлення ренесансних тенденцій у мистецтві.

Збереження середньовічних традицій у німецькому живописі XV ст., який не висунув імен першорядного значення. Подальший, стимульований книгодруком, розвиток гравюри на дереві та міді, яка з’явилась наприкінці XIV ст. Відчутне пожвавлення соціально-економічних процесів і зростання визвольного антифеодалного руху в різних сферах суспільного життя з кінця XV – на початку XVI ст. Стимульований цими процесами розквіт образотворчих мистецтв.

Багатогранність творчих інтересів Альбрехта Дюрера. Найбільш визначні твори у галузі графіки і живопису. Місце, роль і значення Дюрера у культурі Відродження.

Життєва достовірність і глибокий психологізм портретів Ганса Гольбейна Молодшого. Професійна атрибутика портретованих. Англійський період творчості художника і його значення для розвитку портретного жанру в живописі Англії наступних періодів. Досягнення в галузі графіки.

Згасання активності німецької художньої школи Відродження після поразки національно-визвольного руху в Німеччині.

4.5. Титани епохи Відродження

Семінарське заняття

План.

1. Художні новації Раннього Ренесансу.
2. Творчість Леонардо да Вінчі: початок Високого Ренесансу.
3. Творчість Мікеланджело – живописця, скульптора, архітектора.
4. Творчість Тиціана.
5. Специфіка Північного Ренесансу.

Самостійне заняття. Ренесанс у Франції.

РОЗДІЛ 5. Західноєвропейське мистецтво XVII–XVIII ст.

(Теми сформульовані відповідно до переміщення центрів художньої культури в ході історичного розвитку).

Епоха феодално-католицької реакції, що прийшла на зміну періоду Відродження. Боротьба протилежних тенденцій у різних сферах суспільного життя. Ранні буржуазні революції (Англія, Голландія) і зміцнення абсолютистських монархічних режимів (Франція). Реформація і контрреформація. Подальший розвиток капіталістичних відносин і збереження традиційних стійких ознак феодалної формації в ряді західноєвропейських країн (Італія, Іспанія, Франція, Фландрія).

Основні центри інтенсивного розвитку образотворчих мистецтв: Італія, Іспанія, Фландрія, Голландія, Франція.

Відображення у мистецтві складної ідеологічної та релігійної боротьби. Художні стилі епохи (бароко, класицизм), їх характеристика та місце в складному художньому житті. Подальший розвиток новатор-

ських реалістичних тенденцій в мистецтві, виділення світських жанрів. Особливості й конкретне розуміння поняття “реалізм” у XVII ст. Переважаючий розвиток образотворчих мистецтв, особливо живопису.

5.1. Мистецтво Італії XVII ст.

Складна історична обстановка політично роздробленої та економічно відсталогої країни. Реакційна роль папства і ордена єзуїтів – зброї контрреформації. Збереження провідної ролі Риму і Ватикану в художньому житті країни.

Кризова ситуація у мистецтві Італії в кінці XVI ст. Поєднання тенденцій пізнього Відродження і маньєризму. Заснування братами Караччі Болонської Академії 1584 р. (“академізм”). Художні принципи Академії, напрям її діяльності.

Формування в Італії в XVII ст. нового художнього стилю – бароко. Його місце й роль в політичному, ідеологічному і художньому житті Італії та інших країн Західної Європи. Характеристика формальних ознак стилю бароко. Релігійна спрямованість італійського бароко.

Джованні Лоренцо Берніні – головний архітектор Ватикану. Архітектурно-скульптурне оформлення собору Св. Петра в Римі. Масштабність і складність задуму, майстерність його втілення. Основні твори в скульптурі. Віртуозна майстерність обробки мармуру.

Мікеланджело Мерізі да Караваджо – живописець-новатор, глава реалістичного напрямку в живописі Італії (кінець XVI – початок XVII ст.). Демократизм його творчості, побутовий характер трактування релігійних сюжетів, нарочито грубі типижі. Звернення до світських жанрів. Формальні, “караваджівські” прийоми живопису. Основні твори. Драматичне звучання картин останнього періоду. Значення творчості Караваджо для розвитку реалістичного живопису в країнах Західної Європи першої половини XVII ст.

Втрата Італією з кінця XVII ст. провідної ролі в розвитку західноєвропейського мистецтва.

5.2. Національні художні школи XVII століття

Іспанія. Фландрія.

Реалістична школа іспанського живопису першої половини XVII ст.

Особливості історичного розвитку Іспанії в XVII ст. Економічна відсталість країни. Реакційний характер іспанського абсолютизму і католицької церкви. Невідповідність цим умовам розквіту прогресивної культури, (“Золотий вік іспанського живопису”). Роль Реконкісти у

формуванні демократичного характеру іспанської культури. Естетична привабливість іспанського соціального типуажу – “ідальго”.

Самобутня творчість іспанського художника Ель Греко.

Яскрава національна самобутність іспанського живопису реалістичного напрямку. Найвизначніші її представники (Хосе Рибера, Франциско Сурбаран, Дієго Веласкес). Ознайомлення з найхарактернішими творами Хосе Рибери, Франциско Сурбарана. Реалістичне трактування умовних релігійних сюжетів, гостра характерність типуажу.

Дієго Веласкес – представник реалістичного напрямку. Періодизація життя і творчості. Яскраво виявлений народний характер картин раннього, севільського, періоду творчості. Побутово-народний жанр “бодегонес”. Яскравий народний типаж. Вплив “караваджистських” живописних прийомів. Мадридський період творчості. Положення придворного художника іспанського короля Філіпа IV. Вплив Рубенса. Реалістичне трактування міфологічних та історичних сюжетів. Глибокий реалізм і психологізм портретів. Висока живописна майстерність і реалістичні досягнення картин останнього періоду. Значення творчості Веласкеса.

Фламандський живопис (XVII ст.). Історичні наслідки буржуазної революції у Нідерландах кінця XVI ст. Створення двох самостійних держав – Фландрії зі збереженням протекторату іспанської монархії і Голландії – незалежної буржуазної республіки. Різні шляхи розвитку фламандської та голландської художніх шкіл з переважаючим розвитком живопису. Своєрідність активної ролі феодално-католицької реакції у суспільному і художньому житті Фландрії при збереженні демократичних традицій нідерландської революції. Відчутне виявлення реалістичних тенденцій і світського начала як характерна риса “фламандського” бароко.

Пітер Пауль Рубенс – глава фламандської школи живопису. Всебічна освіченість, широта життєвих інтересів, дипломатична діяльність. Ранній, італійський період творчості – досягнення надбань італійського і античного мистецтва. Тематична і жанрова різноманітність творчості з переважанням міфологічної тематики. Творчість Рубенса як найяскравіше виявлення фламандського бароко. Вплив Рубенса на живопис XVII ст. і наступних епох.

Стисле, тематичне ознайомлення з творчістю інших представників фламандської школи живопису. Атоніс ван Дейк – основоположник типу аристократичного портрета в європейському живописі. Франс Снейдерс – визначний майстер натюрморту.

5.3. Диференціація жанрів у голландському мистецтві XVII ст.. Гуманізм і психологічна глибина образів у творчості Рембрандта.

Утвердження ранніх капіталістичних відносин у Голландії XVII ст. Інтенсивний розвиток банківської справи й торгівлі. Колоніальна експансія. Роль і значення для розвитку мистецтва протестантської релігії, що утвердилась в Голландії.

Особливе захоплення живописом. Спеціалізація художників в окремих жанрах. “Малі голландці”. Обмеженість голландського живопису буржуазними ідеалами.

Новаторські, реалістичні досягнення пейзажного живопису. Своєрідність композиційних вирішень, зумовлена специфікою ландшафту країни. Передача вологої атмосфери. Населеність пейзажів.

Натюрморт. Підвищений інтерес до предметного середовища проживання людини. Живописна передача фактури предметів, її взаємодії із світло-повітряним середовищем (Пітер Клаас, Віллем Кальф). Посилення декоративного начала в натюрморті другої половини XVII ст. як ознака поступового відходу від життєвої невимуженості першої половини століття.

Побутовий жанр. Реалістично розповідне відтворення сцен повсякденного життя. Пізнавальне, загальноосвітнє значення картин побутового жанру. Тематична орієнтація художника на знайоме середовище і життєву проблематику. Адріан ван Остаде, Ян Стен, Габріель Метсю, Пітер де Хорх та ін.

Ян Вермеєр Делфтський – майстер побутового жанру. Інтригуюча безпосередність творчих задумів. Висока живописна майстерність.

Франс Хальс – художник голландської школи в жанрі портрета. Неповторна своєрідність створених ним портретів. Етюдний характер живописної техніки. Невимужений стиль групового портрета.

Рембрандт Харменс ван Рейн – один з найвидатніших художників в історії світового мистецтва, вершина в розвитку голландського живопису. Подолання буржуазної обмеженості світосприйняття. Конфлікт з буржуазним середовищем. Багатогранність творчості. Місце, роль і значення творчості Рембрандта в історії світового мистецтва.

5.4. Різноманітність художніх стилів другої половини XVII–XVIII ст. у Франції.

Соціально-економічне й політичне становище Франції у XVII ст. Боротьба за національне об'єднання, створення міцної, централізова-

ної держави. Зміцнення абсолютної монархії. Піднесення економіки, загострення класової боротьби, народні рухи.

Формування національної культури. Розвиток філософської думки. Наявність двох тенденцій розвитку французького мистецтва першої половини XVII ст. Придворно-аристократичний напрям з переважанням стилю бароко та реалістичні течії.

Реалістичні течії

Жак Калло – графік у техніці мініатюрного офорта. Серійність офортів Калло. Зв'язок з італійською комедією масок у перший, італійський період творчості. Соціальна гострота графічних серій французького періоду.

Жорж де Латур – самобутній майстер живопису в галузі побутового жанру. Звернення до тематики релігійних легенд. Національний, селянський типаж релігійних персонажів. Психологізм образів і ситуацій картин світської проблематики. Самобутня специфіка колористичного вирішення.

Класицизм у французькому мистецтві першої половини XVII ст., його прогресивний характер. Естетичні принципи і теоретичне обґрунтування класицизму, його історична еволюція.

Нікола Пуссен – основоположник класицизму в образотворчому мистецтві. Опозиційність його творчості офіційному придворному мистецтву. Життя художника за межами Франції, в Римі. Пошуки вищої гармонії світу й людини. Утвердження виховної ролі мистецтва. Драматична напруженість картин останнього періоду творчості. Історичне значення творчості Пуссена.

Розквіт абсолютної монархії у Франції в другій половині XVII ст. Піднесення економічної й політичної могутності французької держави.

Тривалий період правління Людовика XIV – кульмінація французького абсолютизму. Королівський двір – центр художнього життя. Збільшення ролі та значення придворного напрямку в мистецтві. Заснування Академії живопису і скульптури, її подальше перетворення відповідно до вимог абсолютизму. Створення Академії архітектури. Формування стилю Людовика XIV. Культ “короля-Сонця” в житті й мистецтві. Особливий розквіт архітектури.

Версальський архітектурно-парковий ансамбль. Синтез мистецтв. Взірєць регулярного, класицистичного французького парку й типу палацової споруди. Особливості архітектури палацу. Поєднання класицизму і бароко у вирішенні паркового фасаду палацу.

Переміщення до Франції центру художнього життя західної Європи. Останній етап кризового розвитку феодальної формації, що завершився її загибеллю під час революції в кінці століття. Поняття “Епоха Просвітництва”.

Переміщення центру художнього життя з Версалю в Париж.

Формування художнього стилю рококо в період регентства й правління Людовика XV, відбиття в ньому кризового характеру епохи. Заміна пишної урочистості бароко легкою витонченістю рококо. Основні явища й напрями французького мистецтва XVIII ст.

Неповторно своєрідна творчість Ватто, що передбачила шляхи подальшого розвитку французького мистецтва XVIII ст.

Мистецтво рококо. Формування стилю, його характерні риси. Утвердження в стилі рококо камерного, декоративного начала. Критика мистецтва рококо ідеологами Просвітництва. Збереження майстерності в галузі художньої форми. Творчість живописців Ф. Буше, Ж. О. Фрагонара.

Активізація реалістичного напрямку у французькому мистецтві середини і другої половини XVIII ст. Переміщення реалістичних тенденцій із периферії до Парижа.

Шарден – представник реалістичного напрямку в живописі.

Революційний класицизм у творчості Жана Луї Давіда. Естетичні принципи революційного класицизму у мистецтві Франції кінця XVIII ст. Всебічна участь Давіда у Великій французькій буржуазній революції. Художня пропаганда ідей революції з допомогою тенденційно трактованих класичних сюжетів. Безпосереднє втілення подій революції та образів її учасників.

5.5. Провідні художні стилі XVII–XVIII століть: “географія” та “хронологія”, характерні риси

Семінарське заняття

План.

1. Італійське бароко.
2. Рембрандт, Хальс, Вермеер у контексті художньої традиції Голландії. Пітер Пауль Рубенс і фламандське мистецтво.
3. “Ранній” французький класицизм, творчість Пуссена.
4. Рококо в образотворчому мистецтві. Творчість Ватто, Буше, Фрагонара.

6.1. Загальна характеристика художніх стилів мистецтва ХІХ століття

ХІХ ст. – час історичного рубежу в історії країн Європи. Обумовленість цього рубежу результатами Великої французької буржуазної революції кінця ХVІІІ ст. Особлива роль і значення Франції в історії європейських країн ХІХ ст. Відбиття гостроти суспільних відносин у мистецтві в поєднанні та зміні художніх напрямів: академічний класицизм, романтизм, різні етапи й тенденції розвитку реалізму (реалістична школа пейзажного живопису, метод критичного реалізму, художній напрям “імпресіонізм”). Зародження декадентських художніх напрямів.

Академічний класицизм. Короткі відомості про стиль імперії. “Ампір” в архітектурі. Культ Наполеона. Переродження класицизму в сухий академізм.

Суперечливий характер творчості Ж. Д. Енгра – головного представника класицизму у французькому мистецтві ХІХ ст. Поєднання в його творчості рис академізму, наслідування класиків (історичні й міфологічні композиції, прагнення стати “Рафаелем ХІХ ст”), реалістичних і романтичних тенденцій (портрети, окремі сюжетні композиції). Висока майстерність Енгра в галузі художньої форми, зокрема в галузі малюнка.

Романтизм. Ідейне, соціальне коріння романтизму. Неоднорідність романтизму.

Естетичні принципи прогресивного романтизму, пошук піднесеного ідеалу. Орієнтація на відповідні літературні джерела, інтерес до національної історії. Емоційний характер художнього вираження.

Теодор Жеріко – основоположник прогресивного романтизму у французькому мистецтві.

Ежен Делакруа – глава романтичної школи, продовжувач творчого кредо Жеріко. Велика творча спадщина. Яскравий, натхненний художній образ революції, створений на основі реальних подій. Спад революційних імпульсів у творчості в реакційні періоди французької історії. Пошуки художником естетичних ідеалів в екзотиці Сходу, подіях історії, класичній літературі. Портретний жанр у творчості Делакруа. Високі досягнення емоційно-виразного колориту. Вплив романтичних тенденцій на мистецтво наступних періодів.

Реалістичні напрями і тенденції. Неоднорідність реалізму у французькому мистецтві ХІХ ст., різні тенденції його виявлення, зумовлені конкретно-історичними умовами розвитку мистецтва.

“Барбізонська школа” реалістичного пейзажу, її новаторські художні принципи. Походження поняття. Зв’язок із традицією англійського пейзажного живопису початку ХІХ ст. Хронологічні рамки активного розвитку “барбізонської школи”. Представники школи та їх основні твори.

Своєрідність творчості Коро. Новаторські досягнення у живописній передачі мінливого світло-повітряного середовища, що випередила творчість імпресіоністів.

Жан Франсуа Мілле – видатний живописець і графік, представник побутового селянського жанру. Яскраво виявлений демократизм і критичні тенденції творчості. Висока живописна майстерність розкриття духовного світу сільського трудівника, його органічного зв’язку з природою.

Критичні тенденції й демократичний характер реалізму у французькому мистецтві середини і другої половини ХІХ ст.

Розвиток творчого методу критичного підходу до реакційної сутності буржуазної дійсності в умовах загострення соціальних суперечностей. Піднесення революційного руху, політичної активності робітничого класу. Боротьба художників-реалістів з офіційним (“салонним”) мистецтвом.

Оноре Дом’є – представник критичного реалізму. Переважне звернення до мобільної графіки. Розвиток жанру політичної сатири. Висока майстерність гротеску. Антибуржуазна спрямованість творчості.

Гюстав Курбе – глава напряму критичного реалізму. Звернення до тем повсякденної дійсності. Новаторський характер пейзажних мотивів. Активна боротьба з офіційним “салонним” мистецтвом. Розробка теоретичних принципів реалістичного мистецтва, ототожнення реалізму з демократизмом. Вплив творчості Курбе на художників кінця ХІХ ст.

6.2. Імпресіонізм та постімпресіонізм у західноєвропейському образотворчому мистецтві.

Оцінка імпресіонізму як характерного явища мистецтва останньої чверті ХІХ ст. Історичні умови виникнення напряму. Походження поняття “імпресіонізм”. Зародження, хронологічні рамки та історія розвитку напряму. Характерні риси творчого методу. Головні представники імпресіонізму періоду його активного розвитку (К. Моне. К. Піссарро, А. Сіслей у пейзажному живописі, О. Ренуар – у портретному). Своєрідне місце в імпресіонізмі Е. Дега.

Характерні риси постімпресіонізму. Пошуки нових можливостей художньої виразності. Самодостатня роль технічних прийомів, що обмежувало можливості творчого методу.

Творчість Сезанна, Ван Гога, Гогена. Неповторна новаторська самотність творчості кожного з них. Прагнення до глибшого осягнення реальності (порівняно з імпресіонізмом), синтезу життєвих вражень. Ознайомлення з найхарактернішими творами кожного з постімпресіоністів з акцентом на творчості ван Гога. Своєрідність творчості Тулуз-Лотрека. Вплив новаторських тенденцій імпресіонізму на мистецтво кінця XIX і XX ст.

Пошуки нових, ефективніших засобів пластичної художньої виразності у творчості видатного скульптора Новітнього часу О. Родена – основоположника скульптурної школи XX ст. Масштабність і глибина художнього осмислення світу й людини.

6.3. Західноєвропейський авангард

Загострення класових суперечностей. Реакція на ці процеси філософської думки. Посилення декадентських тенденцій у мистецтві, що знайшли своє найяскравіше виявлення в символізмі. Виявлення у символізмі специфіки часу. Його вплив на творчість багатьох художників.

Виділення в зарубіжному мистецтві XX ст. двох основних тенденцій:

- а) модерністські напрями з переважанням тенденцій художнього декадансу, кризи мистецтва, руйнування природи образотворчих мистецтв, розриву з художніми традиціями;
- б) прогресивні тенденції розвитку мистецтва, що поєднували проблематику часу з новаторством художньо-образних вирішень, збереження природи образотворчих мистецтв і зв'язку з художніми цілями.

Методична умовність подібного принципу класифікації. Виділення в кожній з визначених тенденцій різних напрямів і явищ, неповторних творчих особистостей.

Модерністські напрями зарубіжного мистецтва XX ст.

Втрата модерністським мистецтвом XX ст. національного характеру. Космополітична уніфікація формальних прийомів. Особлива активізація у мистецтві початку XX ст. формалістичних спроб і пошуків. Часта зміна і короточасний характер створюваних течій і напрямів, що випереджались проголошенням маніфестів і програм. Суперечлива складність творчості, різноманітність стильових манер і формальних прийомів окремих майстрів.

Фовізм. Проголошення безмежного суб'єктивізму творчості, свободи інстинкту, звільненого від контролю розуму. Неприборкана стихія, динаміка кольорових плям, деформованих фігур і предметів. Своєрідна реакція на розсудливу упорядкованість пуантилізму. Дальша еволюція творчості фовістів під впливом експресіонізму. Основні представники.

Кубізм. Наукоподібність теоретичних обґрунтувань, прагнення подолати об'єктивний візуальний принцип сприйняття світу суб'єктивною спробою проникнути у внутрішню структуру предметного світу, передати його третій вимір. Деформація предметного світу, руйнування образу як результат цих спроб. Основні представники.

Футуризм. Войовничий, анархічний характер маніфесту. Категоричне заперечення всіх норм і традицій, що склалися в житті й мистецтві. Фетишизація динаміки “хмарочосно-машино-автомобільного світу”. Спроба передати четвертий вимір предметного світу – час. У результаті – руйнування предметного світу. Основні представники.

Метафізичний живопис. Своєрідна реакція на динаміку футуризму. Аналогія з поняттям філософії. Зображення застиглих, неначе мертвих фігур і предметів у пустельному просторі. Містичне враження від картин “метафізиків”.

Абстракціонізм – стійкий напрям у мистецтві XX ст. Закономірний наслідок попередніх формалістичних тенденцій, що зруйнували художній образ у мистецтві, його природу. Виділення безформної й геометричної абстракції.

Довгочасна стійкість абстрактного напрямку в мистецтві. Строката різновидність його розвитку. Виникнення різних національних шкіл і напрямів абстрактного мистецтва.

Дадаїзм. Своєрідне поєднання методів попередніх формалістичних напрямів. Примітивізація, символіка, наслідування наївної дитячої творчості, колаж, абсурдні вироби.

Експресіонізм. Зв'язок виникнення і розвитку експресіонізму з конкретно-історичною ситуацією в Німеччині першої половини XX ст. Різноманітність творчих індивідуальностей, об'єднаних у цьому напрямі, або таких художників, які відчували його вплив. Переважний акцент на негативних емоціях страждання, пригніченого стану, болю людини. Доречність поняття “психологічний декаданс”. Багатогранність світоглядних принципів та емоційних нюансів у творчості художників-експресіоністів.

Спектр новомодерністських “-ізмів” у середині – другій половині XX ст.

Пабло Пікассо – основоположник майже всіх модерністських напрямів і течій у мистецтві ХХ ст, крім абстракціонізму, який заперечував. Багатогранність художніх манер і прийомів. Експресіоністичні образи “блакитного” періоду. Руйнування візуального образу в переломленні патологічних явищ. Звернення до умовної, знакової системи при втіленні трагічних подій. Своєрідність естетичних принципів.

Діяльність “Баухауза”.

Сюрреалізм. Новаторський характер художнього мислення і художньої образності, оснований на асоціативних принципах і підсвідомих імпульсах та інстинктах. Не виключається і хворобливий стан психіки творчої особистості, що вийшла з-під контролю розуму. Зв’язок з теорією “психоаналізу” З. Фрейда. Ірреальне поєднання в художньому образі реальних фігур і предметів.

Сальвадор Далі – яскравий представник сюрреалізму. Безмежні можливості фантазії й творчої уяви. Широкий діапазон вражаючих образів, позначених часом, хворобливим станом, душевною неврівноваженістю митця. Висока професійна майстерність художника в галузі малюнка, ускладненої композиції, колориту.

6.4. Різноманітність художньо-естетичних процесів ХІХ – початку ХХ ст.

Семінарське заняття

План.

1. Класицизм: стилеві метаморфози (академізм, ампір, неокласицизм). Творчість Давіда, Енгра.
2. Характерні особливості романтичного стилю. Творчість Делакруа, Жеріко.
3. Реалістичні тенденції у живописі. Творчість “барбизонців”.
4. Провідні майстри французького імпресіонізму.
5. Характерні риси та представники постімпресіоністичного мистецтва.
6. Модернізм у західноєвропейському мистецтві.

РОЗДІЛ 7. Мистецтво Росії та України

7.1. Історичне коріння української мистецької культури

Сліди культурних традицій багатьох народів, що мешкали в давні часи на території сучасної України.

Передісторична доба. Палеоліт. Специфіка образотворчого мистецтва через артефакти з Мізинської та Київської стоянок.

Неолітична доба. Високий рівень прикладного мистецтва Трипільської культури.

Доба переселення народів. Залишки бронзової доби на українських землях (переважно немісцевого походження).

Доба заліза. Заселення грецькими колоністами чорноморських і азівських узбережж України. (Херсонес, Ольвія та Пантікапей). Характеристика знахідок.

Поява іранського племені скіфів на Півдні України. Специфічна ознака їх мистецької культури – тваринна металопластика. Царська золота пектораль.

Створення дуже характерної евразійської культури при зустрічі скіфів із греками.

Характеристика знахідок від германських племен готів.

Авари, хозари, печеніги, турки та половці. Кочівницькі могили і так звані кам’яні “баби”.

Переддень Київської Русі. Початки слов’янської культури. Віддаленість слов’янських земель від центрів старовинної культури. Перші пам’ятки слов’янської культури (поховальні поля Київщини, Волині й Галичини). Чорна могила (Чернігів, ІХ ст.).

Слов’янські храми та ідоли. “Збруцький ідол”.

7.2. Мистецтво Київської Русі

Князювання Володимира. Нове державне і культурне життя: централізація державної влади, прийняття християнства.

Х–ХІ ст. – переважання зразків візантійського будівництва.

Найдавніша мурована церква – Десятинна.

Київська Софія. Конструктивні особливості. Прикрашання фасаду. Переpletення світського й релігійного начал у системі розписів.

Спаський собор у Чернігові.

Киево-Печерський монастир. Успенська церква.

Успенський собор Печерського монастиря. Михайлівський Золотоверхий монастир. Іллінська церква, Борисоглібський та Єлецький собори Чернігова (конструктивні ознаки та декоративні деталі). П’ятницька церква у Чернігові – архітектурно-художній шедевр кінця ХІІ ст.

Домінування у малярстві візантійської художньої мови та візантійського образу, відповідних спіритуалістичному світогляду. Про-

грама розташування мозаїчних сюжетів у Софії Київській. Відмінності системи розмалювань від візантійської. Невластиве для Візантії поєднання мозаїк і фресок – характерна особливість монументального мистецтва Київської Русі. Програма фресок. Філософське узагальнення мозаїчно-фрескових розписів. Розмалювання Спаського собору в Чернігові. Живописне зображення св. Теклі. Зіставлення софійських мозаїк з михайлівськими. Євхаристія Михайлівської церкви. Фрески Кирилівської церкви XII ст.; перше зображення “Страшного суду” в системі розписів храму.

7.3. Мистецтво північних руських земель XII–XV століть

Посилення княжих міжусобиць, яке заважало суспільному розвитку Русі і загрожувало її незалежності. Слабкість економічних зв’язків між окремими землями, що робить їх все більш автономними відносно Києва. Формування власних культурних традицій.

Самобутній і новаторський характер архітектури полоцької землі. (Спаський собор, Спасо-Єфросиньєвський монастир).

Яскраво виражена індивідуальність Смоленських храмів, які склалися на основі сплаву місцевих художніх традицій з архітектурним досвідом інших російських земель, Візантії, Балкан і романського Заходу.

Новизна архітектурного образу Володимиро-Суздальського храмового будівництва (будівельний матеріал, техніка кладки, різьблення по білому каменю. Дмитрівський собор).

Найрізноманітніші культурно-художні впливи на архітектуру Новгороду і Пскова (у силу географічного положення). Загальна характеристика кам’яних храмів (Церква Спасо-Преображення на річці Нередиці).

XIII–XIV ст. – виникнення у Новгороді на старій композиційній основі нового типу храму (церква Спас-Преображення на Ільїній вулиці 1374 р., церква Іоанна Богослова в Радоковицях 1384 р., Петра і Павла в Кожевниках 1406 р.).

Вихід Москви на політичну арену з XIV століття. Спорудження білокам’яного Московського Кремля.

Аристотель Фіораванті.

Алевіз Новий.

Творчість Феофана Грека та Андрія Рубльова.

Новгородська ікона XV століття – народне тлумачення традиційних релігійних образів і сюжетів. Яскравість фарб, сміливе зіставлення

кольорових плям. Емоційність. “Битва суздальців з новгородцями” – перша історична композиція в давньоруському мистецтві.

7.4. Мистецтво Галицько-Волинського князівства

Формування на порозі XIII століття могутньої Галицько-Волинської держави, якій вдалося протягом ще цілого століття продовжувати великодержавні аспірації Києва. Відмінність культури західноукраїнської держави від киево-чернігівської. Створення синтетичного візантійсько-романського типу храмової будівлі (візантійська конструкція та романська декорація). Церква св. Пантелеймона в Галичині.

Ротонди та базиліки в Україні. Ротонди у Вишгороді (1115), Галичі (XII–XIII ст.), Володимирі-Волинському (Васильківська), в Горянях на Закарпатті (XII–XIII ст.). Пізніші ротонди: у Лаврові (XV ст.), Кам’янці (1575), Мукачеві (1661).

7.5. Продовження візантійських традицій у мистецтві та утворення власних художніх шкіл на руських землях у XI–XV ст.

Семінарське заняття

План.

1. Вплив християнської ідеології на мистецтво Русі.
2. Еволюція архітектурного образу й ансамблеве мислення у мистецтві Київської Русі (Київ, Чернігів).
3. Мозаїчні цикли Давнього Києва.
4. Новгородська архітектурна школа.
5. Феофан Грек: людина, що страждає і бореться.
6. Андрій Рубльов і його школа.

Самостійне заняття.

Семантика давньоруської скульптури.

Станковий живопис. Ікона.

7.6. Мистецтво Московської Русі XVI–XVII століть

XVI ст. – період завершення об’єднання руських земель у багатонаціональну феодальну державу, яка відтепер називалась Росією.

Поява в кам’яній архітектурі під впливом народного дерев’яного зодчества типу шатрової церковної споруди. Вознесенська церква в Коломенському (1539), поблизу Москви.

Своєрідність архітектурної композиції собору Василя Блаженного (1555–1560) (арх. Барма і Постник Яковлев).

Живопис: побутові елементи, мотиви сучасності в іконі; чеканий оклад. Ікона “Церква воїнствующа” на честь взяття Казані.

Випуск Іваном Федоровим першої “нерукотворної” книги – “Апостол”.

Возз’єднання України і Росії.

Елементи капіталістичного способу виробництва. “Никоніанці” і розкольники.

Прагнення надати церковній будівлі світського характеру.

Теремний палац у Москві – одна з перших споруд на кілька поверхів.

Інтенсивний розвиток дерев’яного будівництва. Преображенський собор (1710 р.) в с. Кіжі на Онезькому озері.

Кам’яна архітектура. Церква Покрова у Філях.

Живопис. Друга половина XVII ст. Очолення іконописної майстерні в Оружейній палаті Симоном Ушаковим. Усвідомлення потреби створення атласу анатомії людського тіла. Прагнення позбавитись традиційної схеми в зображенні святих. Вплив творчості Ушакова на виникнення і розвиток світського жанру мистецтва – портрета (“парсуни”). Нові художні засоби (полотно, олійні фарби).

7.7. Дерев’яна та кам’яна архітектура XV–XVII століть

Розвиток оборонно-замкового будівництва, зумовленого неспокійними часами XIV–XV століть. Переживання візантійських традицій у мистецтві. Пошуки українськими митцями стиків із західноєвропейськими мистецькими течіями.

Повторювання римо-католицькими храмами у містах Західної України відомих готичних зразків. Творча переробка церквами східного обряду готичного стилю.

XV–XVI ст. – цілковите звернення до Заходу, особливо радикальне з того моменту, коли вага й першість в економічному житті перейшли до міст.

Поширення стилю “ренесанс” в Україні. Характеристика ранніх ренесансних форм. Ратуша в Бардієві, будови м. Коросна 20-х років XVI ст. Будови в переходовому стилі від готики до ренесансу (замкова церква в Острозі). Ратуші Львова й Перемишля за старими рисунками. Замки середини XVI ст. (Перемишль, Львів, Бережани, Ляшки Муровані та ін.). Важливим джерелом ренесансових форм для цілої України був Львів, де ренесанс з’являється в другій чверті XVI ст. (архітектори Петро Італієць, Петро Красовський), а розквіт припа-

дає на 70–90-ті роки того ж століття. Доми Гепнера, “Чорний дім” на Ринку. Найвищі досягнення українського ренесансу в будовах Львова (вежа й дім Корнякта, Братська (Успенська) церква і Трьохсвятительська каплиця).

Організація братств, що стали виразниками українського культурного й політичного руху в боротьбі проти іноземної експансії. Братські церкви в Замості, Сокалі, Луцьку, Любліні. Поширення із початком XVII ст. будівельної чинності на сході (Київ, Чернігів, Остер, Переяслав, Канів, Новгород-Сіверський). Реставрації будов старокнязівської доби.

Будови перших років XVII ст., що становлять окрему групу (Острозький замок, Межиріччя, дім Острозьких в Ярославі, замок у Старому Селі біля Львова й багато інших).

Характеристика архітектури кінця ренесансної доби. Будови у Львові: каплиці Боїмів і Кампанів початку XVII ст.

Церкви перехідного стилю до бароко: вежі Манявського монастиря в Галичині першої половини XVII ст., П’ятницька церква у Львові і церква Богдана Хмельницького в Суботіві – відбилися впливи Німеччини (Данціг).

Класифікування всіх різновидів пам’яток дерев’яного будівництва на Україні за певними ознаками. Групування за географічним принципом.

Лемківський тип. Бойківський тип. Гуцульський тип. Подільський тип. Характеристика кожного з типів.

7.8. Український іконопис (XIV–XVII)

Пізнє Середньовіччя (XIV–XV ст.).

Уповільнення під час татаро-монгольської навали подальшого розвитку культури і мистецтва.

Особливо ревне уповання на Бога, посилення релігійності різних верств народу. Відсутність масштабних робіт (мозаїк, розписів). Іконопис сягає найбільшого розвитку.

Розширення списку образів, які вводяться в ікони. Домінування образів Христа й Богородиці. Шукання заступництва Діви Марії – наскрізна тема українського ікономалювання (ікони типу матері-Одигітрії з села Дорогобужа і з міста Луцька). Ідея заступництва в образі Миколи-чудотворця. Ідея кари в образі св. Юрія.

Іконографічні зміни в образах Богородиці, Миколи-чудотворця та інших святих, які зображувалися в системі іконостасів у XV ст.

Епоха Ренесансу в іконі XVI ст. Розвиток іконостаса, перетворення його на центральну зображальну частину храму й головне середовище духовного буття ікони. Продовження запишнення іконостасу паралельно з іконографічними виправленнями зовнішнього вигляду святих на іконах: від “східних” ликів до українізації зовнішності святих.

Вихід мистецтва ікони за межі монастирського середовища у XVI ст. Вплив народної ікони на подальший розвиток професійного ікономалювання в Україні. Внесення в ікономалювання деяких елементів реалізму. Збереження традиційного символічного змісту кольорів. Головні надбання ренесансної ікони. Унікальний варіант єднання традиційної східної ікони з новою гармонізацією форм, кольорів, простору та часу.

Перебування земель, заселених українцями (XVI ст.) у складі кількох сусідніх монархій. Свої шляхи розвитку ікономалювання в різних регіонах України. Єдність тем і мотивів, спільні принципи храмовлаштування й місця ікон у храмі, загальна еволюція стилів.

Ікона барокового стилю. Порушення правил гармонії, що спонукало застосовувати різні види асиметрії в композиції. Відчутний рух – як фізичний, так і духовний. Цілковита тілесна присутність святого в реальному земному просторі.

7.9. Український портрет XVII – поч. XVIII ст.

Високі досягнення українського мистецтва XVII – поч. XVIII ст., зумовлені його народним корінням і зверненням до широких мас народу. Визвольна боротьба під проводом головної рушійної сили – Запорізького козацтва. Формування козацтвом національної свідомості, що стала фундаментом для досягнень у мистецтві XVII ст.

Поява творів світського жанру – портрета.

Характеристика найбільш ранніх портретів, що збереглися у Львові.

Характеристика погребних, ктиторських, труменних портретів.

Ікона-епітафія. Старшинські фамільні портрети.

Талановитий митець цієї доби Іван Пасєвський,

Народна картина “Козак Мамай”.

Від’їзд найбільш обдарованої молоді з України до Петербурга, де була Академія мистецтв.

7.10. Мистецтво Росії та України XVI–XVII століть

Семинарське заняття

1. Особливості храмового будівництва в Росії та Україні.
2. Своєрідність давньоукраїнського іконопису.

3. Різноманітність дерев’яного храмового будівництва в Україні.
4. Російська парсуна та ктиторський портрет. Відмінності та спільні риси.

7.11. Розквіт російського бароко першої половини XVIII ст.

Час реформ Петра I. “Дуель” минулого та прийдешнього.

Ранні досвіди бароко в Росії.

Заснування Петербурга. Регулярність та масовість забудови. Стильовий “мікст” Петровської епохи та його експлікація.

Характеристика споруд (палац О. Меншикова на Васильєвському острові – арх. М. Фонтана, Г. Шедель; літній палац Петра I в Літньому саду – арх. І. Матвеев, Д. Трезіні, А. Шлютер).

Смерть Петра I, прихід до влади Анни Іоанівни.

Двірський переворот (1740). Царювання дочки Петра I Єлизавети Петрівни. Пожвавлення політичного і економічного розвитку держави, а також науки і культури. Відкриття Московського університету (1755), заснування постійного театру (1756), Академії мистецтв (1757).

Громадянський пафос, уславлення величі національного духу у мистецтві й архітектурі.

Єлизаветинське бароко. Провідний зодчий – Бартоломео Франческо Растреллі. Зимовий палац у центрі Петербурга. Заміський Єкатерининський палац у Царському селі.

Культове монастирське будівництво. Характеристика змін. Собор Смоленського монастиря.

Живопис. Формування мистецтва станкової картини з її смисловими і композиційними особливостями. Нові засоби передачі об’єму. Техніка олійного живопису. Відчуття фактури. Культивування різних видів живопису світським мистецтвом. Перші кроки формування портретного живопису, пов’язані з діяльністю живописної майстерні Оружейної палати (тяжіння до парсуни). “Портрет-тезис”, “Портрет-апофеоз”.

Творчість І. Нікітіна та А. Матвеева.

7.12. Архітектура українського бароко

XVIII ст. – золотий вік українського мистецтва. Виборення українським козацтвом фактичної незалежності України – вдруге після княжої доби.

Осібне українське (“козацьке”) бароко. Перенесення центру мистецького життя до середньої Наддніпрянщини. Фундатори і меценати мистецтва.

Перші подихи бароко, що з'являються майже одночасно на початку XVII ст. у Львові (костьоли бернардинців 1600, єзуїтів 1613–70 рр.) та Києві (перебудова Успенського собору італійцем С. Брачі в 1613 р.).

Початок самостійної творчості українських митців з середини XVII ст, яка досягає найбільшого розквіту в добу Мазепи.

Новий характер української архітектури (два типи храмових споруд).

Троїцький собор у Чернігові (1679–1695) – арх. Йоганн Баптист.

Собор Мгарського монастиря коло Лубен, розпочатий гетьманом Самойловичем у 1682 р., та дві будови гетьмана Мазепи – Києво-Михайлівський собор (1690–94) і Братська церква Академії (1695). Численні перебудови й розбудови старших церков у Києві: Софійської кафедри 1691–1705 рр., головної церкви Лаври (1695 і 1722 рр.), Михайлівського монастиря, Михайлівської церкви Видубицького монастиря й т. д.

Георгіївський собор у Видубицькому монастирі (побудував стародубівський полковник Михайло Міклашевський), Катерининська церква (спорудив Семен Лизогуб) Спасо-Преображенська церква (спорудив у своєму родовому маєтку – Сорочинцях гетьман Данило Апостол).

Причини дивовижного розмаїття форм української архітектури доби бароко.

Російські впливи на архітектуру Слобожанщини. З'єднання здобутків архітектурного генія братніх народів у Покровському соборі міста Харкова.

1720-ті – поч. 1730-х років – новий етап в історії української барокової архітектури.

Характеристика архітектурних споруд (Головна дзвіниця Лаври та Андріївська церква).

Характеристика перл українського бароко – будов Києва другої чверті й середини XVIII ст. (Митрополичий дім коло Софійської кафедри, дзвіниця на Дальніх печерах Києво-Печерської лаври арх. Григоровича-Барського, будинки Київської лаври архітектора Степана Ковніра).

7.13. Класицизм в російській архітектурі кінця XVIII–XIX століть. Петербурзька Академія мистецтв

Загострення в другій половині XVIII суперечностей між феодалізмом і капіталізмом. Зародження протесту серед прогресивно настроєної частини російської дворянської інтелігенції проти деспотичної

самодержавної влади. Культ громадянських чеснот, героїки як протиставлення дворянському побуту, розслабленості, лінощам і розкошам. Своєрідне відображення ідеї французької революції у середовищі російських просвітителів.

Російський архітектурний класицизм. Принципи формоутворення, органічність стилістики та проектних рішень. Творчість В. І. Баженова, М. Ф. Казакова, Джакомо Кваренгі, Вороніхіна, Стасова, Россі.

Класицизм у живописі. Творчість А. П. Лосенка, С. Ф. Щедрина, Ф. Я. Алексєєва, Ф. М. Матвєєва.

“Вік портрета”. Творчість Антропова, Левицького, Рокотова, В. Л. Боровиковського.

Російський романтизм. Творчість О. А. Кіпренського, К. П. Брюллова. Унікальність творчої спадщини О. Іванова.

Становлення російського реалістичного живопису.

Творчість О. Г. Венеціанова, В. А. Тропініна.

Напрямок критичного реалізму. Творчість П. А. Федотова.

7.14. Товариство пересувних художніх виставок

Визначальний вплив на мистецтво цього часу Кримської війни 1855 року та відміни кріпацтва у 1861 році.

Революційний рух народництва – вплив ідей на громадську думку, культуру та мистецтво.

Відстоювання позицій класицизму Петербурзькою Академією.

1863 рік. “Бунт чотирнадцяти”. Організація “Художньої артілі”, душею якої стає Крамської. Розпад Артілі у 1870 році. Організація “Товариства пересувних художніх виставок” (засновники: Крамської, Перов, Ге, М'ясоєдов, Саврасов та ін.). Надання матеріальної допомоги Третьяковим, а ідейної підтримки – критиком Стасовим.

Мистецтво не для вибраних, а для широких демократичних шарів суспільства. Виявлення національної теми не тільки у побутовому та історичному жанрах, а і в пейзажному. Національний пейзаж – епічний (Шишкін) та ліричний (Саврасов, Левітан).

Творчість Крамського, Рєпіна, Сурикова та інші.

7.15. Українське образотворче мистецтво XIX століття

Причини художньої “пасивності” наприкінці XVIII–XIX століть. Відтік художніх кадрів, нерозвиненість системи професійної освіти, офіційна протидія національній ідентифікації. Українські майстри в історії російської художньої культури.

Творчість Т. Г. Шевченка, Л. Жемчужникова, В. Штернберга, М. Сажина, Г. Васька, А. Мокрицького, І. Сошенка, В. Орловського, С. Васильківського, С. Світославського.

Внесення у мистецьку течію Товариства “Пересувних художніх виставок” суверенної національної ментальності українськими художниками М. Пимоненко, К. Костанді, П. Левченко, з іменами яких пов’язаний розквіт національної реалістичної школи живопису.

Осередки малярської культури цієї доби.

Перші мистецькі середні заклади в Україні.

7.16. Українська архітектура кінця XIX – початку XX століття

Криза провідного стилю епохи класицизму.

Пояснення терміну “еклектика”.

Пояснення умов, за яких відрізняються споруди “псевдо стилю” від історичних прототипів. Зіставлення пропорцій, масштабів, застосування оздоблень, співвідношення частин.

Стиль “французького відродження”, який домінує при забудові Києва (будинок Купецького зібрання – арх. В. Ніколаєв; Український драматичний театр ім. І. Франка – арх. Г. Шлейфер, Е. Братман; оперний театр – арх. В. Шретер, форми якого нагадують Велику оперу в Парижі).

Стиль “раннього італійського Відродження” (будинок Маріїнської громади Червоного хреста – арх. В. Риков; тепер вулиця Саксаганського). У формах романської архітектури споруджено будинок Ковалевського (арх. П. Альошин), нині вул. Лютеранська.

Поширення у західному регіоні стилю “віденського бароко” (у Львові – будинок Галицького сейму (арх. І. Гохбергер), нині університет ім. І. Франка; Музей етнографії та художніх промислів (арх. Ю. Захаревич), будинок залізничного вокзалу – арх. В. Садлівський).

Характеристика стилю модерн, який яскраво демонструють оригінальні творчі роботи В. Городецького. Власний будинок архітектора в Києві. Музей українського образотворчого мистецтва, Миколаївський костюль. Бесарабський ринок у Києві (арх. Г. Гай); міська залізнична станція (арх. О. Вербицький).

Характеристика національного різновиду модерну – українського. Будинок Полтавського губернського земства за проектом архітектора-художника В. Кричевського (тепер – Полтавський краєзнавчий музей).

Стиль “конструктивізм” (ансамбль адміністративних і громадських будівель на площі Дзержинського у Харкові. Замикає площу будинок Держпрому – арх. С. Серафимов, М. Фельгер, С. Кравець).

Подальший розвиток архітектури періоду індустріалізації характеризується масовістю будівництва, що викликало необхідність переважно колективної, а не індивідуальної творчості, широкого застосування типових проектів.

7.17. Мистецтво Росії та України XVIII–XIX століть

Семінарське заняття

План.

1. Новації у художньому житті Росії XVIII століття.
2. Класицизм у російському мистецтві кінця XVIII–XIX ст.
3. Критичний реалізм і Товариство пересувних художніх виставок.
4. Роль українських майстрів у російському мистецтві.
5. Творча спадщина Т. Г. Шевченка – живописця та графіка.

7.18. Російський живопис початку XX століття

Нові напрямки та угруповання. “Світ мистецтва”. Значення його діяльності для розвитку театрального-декораційного мистецтва та книгодрукування. Творчість Бенуа, Лансере, М. Періха.

Виставочне об’єднання початку XX ст. – “Союз російських художників”. Формування в його надрах російського варіанту імпресіонізму. Творчість Грабаря. Своєрідність творчого бачення К. Юона.

“Блакитна троянда”. Близькість поетиці символізму. Творчість Сапунова та Судейкіна.

“Бубновий валет”. Імпресіонізм у всіх його модифікаціях як вихідна точка художнього розвитку, і той творчий метод, у подоланні якого художники “Бубнового валета” бачили своє першочергове завдання. Творчість П. Кончаловського, І. Машкова, О. Лентулова, О. Купріна, Р. Фалька. Мистецтво М. З. Шагала.

Два напрямки абстрактного живопису. Творчість Кандинського та Малевича.

7.19. Український авангард

Внесок української художньої традиції та українських майстрів у формування та становлення європейського авангардизму. Характеристика “українського авангарду”.

Творчість В. Максимовича і О. Новаківського, де реалізм доповнюється містичним символізмом, гостро вразливим стривоженим стилем “модерн”.

Український імпресіонізм у творчості М. Бурачека, А. Маневича, І. Труша.

Яскрава самобутність творчості Федора Кричевського. Поєднання реалістичних принципів з пошуками нових живописних засобів, зокрема вишуканого стилю “мюнхенського модерну”.

Неопримітивізм Давида Бурлюка і Марії Синякової.

Кубофутуризм Олександра Богомазова та Олександри Екстер. Мистецтво київського майстра О. Богомазова стало своєрідним сплавом експресіонізму і кубізму, що не має аналогів у Європі.

Розвиток українського театрального декоративного мистецтва. Поєднання конструктивізму з українським народним мистецтвом у творчості А. Петрицького. Декоративний експресіонізм у творчості В. Меллера.

Творчість скульптора-кубіста О. Архипенка. Великий новатор світового масштабу, винахідник нових виражальних засобів, засновник такого виду мистецтва, як скульпто-малярство.

Творчість М. Бойчука. “Бойчукісти”, “бойчукізм”.

7.20. Мистецтво українського народного живопису ХХ ст.

Зміни характеру побуту села. Прогресування урбанізації, затирання чітко визначених стародавніх звичаїв і стильових категорій з їх символікою та семантичним наповненням. Поява нових форм творчості. Організація Будинків народної творчості, оглядів та виставок творів народних митців.

Малярство. Творчість петриківських майстринь (Ганна Собачко-Шостак, Тетяна Пата, Параска Власенко, Віра та Ганна Павленко, Наталка Вовк, Параска Хома та багато інших). Провідних майстринь залучають до оформлення виставочних павільйонів у Києві, Москві та за кордоном, до розпису керамічних та різних сувенірних виробів, оформлення дитячої книжки тощо.

Творчість найяскравіших постатей наївного малярства ХХ століття Никифора Дровняка з Криниці на Лемківщині, Катерини Білокур, Марії Приймаченко, Єлизавети Миронової, Івана Сколоздри.

Питання взаємовпливів народного та професійного мистецтва.

7.21. Творчість місцевих художників

Короткі біографічні відомості про місцевих художників. Характеристика їх творчості (техніки, жанри, стилі). Аналіз найцікавіших творів. Участь у виставках.

7.22. Буття, напрямки розвитку українського сучасного мистецтва

Вибраний для обговорення проміжок часу – двадцять останніх років.

1. Означивши темою даного обговорення останнє двадцятиліття, на які періоди ви б поділили цей час, маючи на увазі, по-перше, – активізацію соціального та мистецького середовища і, як наслідок, творчі злети (чи, навпаки, громадський і культурний занепад)?

2. Чи можна говорити про цілісний образ сучасного українського образотворчого мистецтва, чи ми маємо лише конгломерат розрізних художніх ініціатив?

3. Які стилі, течії чи концепції, на вашу думку, були ключовими для розвитку образотворчого мистецтва 1980–1990-х років?

4. Наскільки важливою є національна самоідентифікація сучасного українського образотворчого мистецтва у міжнародному контексті?

5. Чи існує конфлікт між розумінням твору як товару та як феномена еволюції культури?

6. Український арт-ринок – міф, необхідність чи небезпека для самореалізації митців?

7. Чи змінилося ваше ставлення до ролі і місця у художньому мейнстрімі традиційних (Міністерство культури, Спілка художників) та новостворених (галереї, центри сучасного мистецтва) культурних інституцій?

8. Наскільки актуальне для українського художнього простору “актуальне мистецтво”, тобто мистецтво, котре намагається адекватно загально визнаним поняттям актуальності представити Україну та деструктивні процеси, що в ній відбуваються?

9. Одним із феноменів останнього десятиріччя стало поняття “тусовка”. Що це – форма існування фізичного тіла, форма існування свідомості, місце збору інформації чи спосіб життя? Чи існує дискурс тусовки?

10. Чи виконують засоби масової інформації, а саме – культурологічні і мистецькі видання, – роль дзеркала художніх процесів і місця комунікації та обміну інформацією?

11. Яким має бути Музей сучасного образотворчого мистецтва України?

7.23. Мистецтво України ХХ століття

Семінарське заняття

1. Творчість І. Труша, О. Мурашка, О. Новаківського, Ф. Кричевського та інших видатних майстрів.
2. Лідери українського авангарду.
3. Своя думка з приводу актуальних питань з теми 7.22.

Теми рефератів

1. Андрій Рубльов: історія та легенда.
2. Бойчук, бойчукізм, бойчукісти.
3. Бароко та класицизм як стилі-антагоністи.
4. Генезис українського портретного живопису.
5. Джотто: роль у художній історії.
6. Леонардо да Вінчі: вчений і художник.
7. Новітні течії художнього модернізму.
8. Олександр Іванов: “картина усього життя”.
9. Пластика у первісному світі.
10. Походження мистецтва: наукові концепції.
11. Проблема реалізму як “позастильової течії”.
12. “Світ мистецтва” у загальноєвропейському художньому контексті.
13. Сюрреалізм: генезис та розвиток.
14. Творчість Пітера Брейгеля.
15. Українські митці: участь в російській художній історії.
16. Художній канон: специфіка та історична роль.
17. Художня спадщина Давнього Єгипту та витoki ранньохристиянського образотворчого мистецтва.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА”.

(Розширений варіант, розрахований на
поглиблений інтерес і можливість вибору.)

1. *Кривавич Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О.* Українське мистецтво. В 3 т. – Львів: Світ. 2004
2. *Овсійчук В.* Українське малярство Х–XVIII століть: Проблеми кольору. – Львів, 1996.
3. *Рубан В. В.* Портрет у творчості українських живописців. – К., 1979.
4. *Рубан В. В.* Український портретний живопис другої половини XIX – початку XX століття. – К., 1986..
5. *Рубан В. В.* Український портретний живопис першої половини XIX століття. – К., 1984.
6. *Свенціцька В.* Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві XVII ст. – К., 1966.
7. *Таранушенко С.* Український іконостаc. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. ССХХVII. – Львів, 1994.
8. *Українське бароко та європейський контекст.* – К., 1991.
9. *Українське малярство: М. Бойчук. Ст. О. Сліпка-Москальців* – Харків, 1930.
10. *Український авангард, 1910–1930 рр.: Альбом / Авт. вступ., ст. та упоряд. Д. О. Горбачов.* – Київ, 1996.
11. *Історія українського мистецтва: В 6 т.* – К., 1966.
12. *Всеобщая история искусств: В 6 т. и 8 кн.* – М., 1956–1965.
13. *Алпатов М. В.* Этюды по всеобщей истории искусств. – М., 1979.
14. *Малая история искусств.* Тематические выпуски. – М., 1970–1980.
15. *История искусства зарубежных стран.* Первобытное общество. Древний Восток. Античность. / Под ред. М. В. Доброклонского, А. П. Чубовой: Учебник для вузов искусства и культуры. – М., 1981.
16. *История искусства зарубежных стран.* Средние века. Возрождение. Учебник для вузов искусства и культуры / Под ред. Ц. Г. Нессельттраус. – М., 1982.
17. *История западноевропейского искусства.* – М., 1983.
18. *История искусства зарубежных стран XVII–XVIII веков.* Учебник для художественных вузов. / Под ред. В. И. Раздольской. – 2-е изд. – М., АХ СССР. Институт им. Репина, 1988.
19. *Дмитриева Н. А.* Краткая история искусств. – 6-е изд. – М., 1988.
20. *Виппер Б. Р.* Введение в историческое изучение искусства. – М., 1985.
21. *История западноевропейского искусства.* Краткий курс / Под ред. Н. Н. Пунина. – Л. – М., 1940.
22. *Белецкий П.* Формирование украинского барокко. / *Белецкий П.* Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. – Л., 1981.

23. Бетин Л. Исторические основы древнерусского высокого иконостаса. Древнерусское искусство: Художественная культура Москвы и прилегающих к ней княжеств XIV–XVI вв. – М., 1970.
24. Булаев Ф. И. Общие понятия о русской иконописи. // Булаев Ф. И. Сочинения. Т. I. – СПб., 1908.
25. Бычков В. В. Проблема образа в византийской эстетике. Вестник Московского университета, серия “Философия”. – 1972. – № 1.
26. Алпатов М. В. Вопросы изучения и истолкования древнерусского искусства // Искусство. – 1967. – № 1.
27. Алпатов М. В. Искусство Феофана Грека и учение исихастов. Византийский временник. Т. 33. – Л. – М., 1972
28. Овчинникова Е. С. Портрет в русском искусстве XVII века. – М., 1955.
29. Плугин В. А. Мировоззрение Андрея Рублева. (Некоторые проблемы.) Древнерусская живопись как исторический источник. – М., 1974.
30. Ревальд Д. История импрессионизма. – М. – Л., 1959.
31. Ревальд Д. Постимпрессионизм: От Ван-Гога до Гогена. – М., 1962.
32. Ревзин Г. И. Неоклассицизм в русской архитектуре начала XX века. – М., 1992.
33. Рыбаков Б. А. Искусство древних славян. История русского искусства. Т. I. – М., 1953. – С. 39–92.
34. Рыбаков Б. А. Язычество древней Руси. – М., 1987.
35. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. – М., 1981.
36. Сарабьянов Д. В. Борисов-Мусатов и художники группы. “Наби”. Русская живопись XIX века среди европейских школ. – М., 1980. – С. 222–237.
37. Сарабьянов Д. В. Искусствознание и литературоведение – Искусство. – 1972. – № 5.
38. Сарабьянов Д. В. К определению стиля модерн. Советское искусствознание, 78 / 2. – М., 1979.
39. Сарабьянов Д. В. Новейшие течения в русской живописи, предреволюционного десятилетия (Россия и Запад), – Советское искусствознание. Вып. I. – М., 1981.
40. Сарабьянов Д. В. Русская живопись XIX века среди европейских школ. Опыт сравнительного исследования. – М., 1980.
41. Сарабьянов Д. В. Русская живопись конца 1900-х – начала 1910-х годов: Очерки. – М., 1971.
42. Сарабьянов Д. В. Русские живописцы начала XX века: Новые направления. – Л., 1973.
43. Сарабьянов Д. В. Стиль модерн: Истоки. История. Проблемы. – М., 1989.
44. Стернин Г. Ю. Художественная жизнь России на рубеже XIX–XX веков. – М., 1970.
45. Стернин Г. Ю. Художественная жизнь России начала XX века. – М., 1976.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Філософський словник. (Останній рік видання).
2. Тематичні монографії з окремих періодів історії мистецтва і національних шкіл.
3. Большая Советская Энциклопедия. /Тематичні статті про мистецтво окремих історичних періодів, країн, про художні напрями, монографічні статті про творчість окремих художників.
4. Краткая художественная энциклопедия. Искусство стран и народов мира. В 5 т. – М., 1962–1961.
5. 50 биографий мастеров западноевропейского искусства. – Л., 1968.
6. Матье М. Е. Искусство древнего Египта. – Л.; М., 1961.
7. Колтинский Ю. Д. Искусство Эгейского мира и древней Греции. – М., 1970.
8. Ривкин Б. Античное искусство. – М., 1972. /Серия “Малая история искусств”/.
9. Соколов Г. И. Искусство Древней Греции. – М., 1980. /Серия “Очерки истории и теории изобразительных искусств”.
10. Полевой В. М. Искусство Греции. Древний мир. Средние века. Новое время. – М., 1984.
11. Соколов Г. И. Искусство древнего Рима. – М., 1971. /Серия “Очерки истории и теории изобразительных искусств”.
12. Нессельштраус Ц. Г. Искусство западной Европы в Средние века. – Л.; – М., 1964. /Серия “Очерки истории и теории изобразительных искусств”.
13. Смирнова И. А. Искусство Италии конца XIII–XV веков. – М., 1988.
14. Ротенберг Е. И. Западноевропейское искусство XVII ст. – М., 1971. /Серия “Памятники мирового искусства”.
15. Левина И. М. Искусство Испании XVI–XVII веков. – М., 1965.
16. Каптерева Т. П. Искусство Испании. Очерки. Средние века. Эпоха Возрождения. – М., 1989.
17. Ротенберг Е. И. Искусство Голландии XVII века. /Серия “Памятники мирового искусства”. – М., 1971.
18. Голландская и фламандская живопись. / Альбом. – М., 1970.
19. Каптерева Т. П., Искусство Франции. – М., 1969.
20. Кожина Е. Ф. Искусство Франции XVIII века. – Л., 1971.
21. Калитина Н. И. Французское изобразительное искусство конца XVII–XX веков. – Л., 1990.
22. Лисенков Е. Г. Английское искусство XVIII века. – Л., 1964.
23. Яворская Н. В. Западноевропейское искусство XIX века. – М., 1962.
24. Западноевропейское искусство второй половины XIX века / Под ред. Б. Р. Виппера. – М., 1975.
25. Раздольская В. И. Искусство Франции второй половины XIX века. Л., 1981.
26. Ревальд Дж. История импрессионизма. – Л. – М., 1959,

27. *Ревалд Дж.* Постимпрессионизм. – Л. – М., 1962.
28. *Кантор А. М.* Изобразительное искусство XX века. – М., 1973.
29. *Полевой В. М.* Двадцатый век. Изобразительное искусство и архитектура стран и народов мира. – М., 1989.
30. *Куликова И. С.* Сюрреализм в искусстве. – М., 1970.
31. *Малаков Н. Я.* Модернизм. Критические очерки / Под ред., В. Ванслова. – М., 1986.
32. *Крючкова В. А.* Антиискусство. Теория и критика авангардистских движений. – М., 1985.

ТЕМАТИЧНІ МОНОГРАФІЇ, ПРИСВЯЧЕНІ ТВОРЧОСТІ ВИДАТНИХ ХУДОЖНИКІВ.

1. *Лившиц Н. А.* Бернини. – М., 1967.
2. *Лоренцо Бернини.* Воспоминания современников. – М., 1966.
3. *Знамеровская Т. П.* Караваджо. – М., 1956.
4. *Караваджо* и караваджизм. – Л., 1988.
5. *Лазарев В. Н.* Леонардо да Винчи. – М. – Л., 1952.
6. *Микеланджело.* Сборник. Вступительная статья В. Н. Лазарева. – М.
7. *Кантерева Т. П.* Веласкес. – М., 1961.
8. *Раздольская В. И.* Рубенс Питер Пауль. – М. – Л., 1964.
9. *Седова Т. А.* Рембрандт. – М., 1978.
10. *Рембрандт. Альбом.* Вступительная статья Ю. Кузнецова. – М., 1972.
11. *Герман М. Г.* Антуан Ватто. / Серия “Жизнь в искусстве” – Л., 1984.
12. *Золотов Ю. К.* Шарден. Альбом. – М., 1962.
13. *Прокофьев В. Н.* Гойя в искусстве романтической эпохи. – М., 1986.
14. *Прокофьев В. Н.* Теодор Жерико. – М., 1963.
15. *Жюлиан Филипп.* Эжен Делакруа. / Пер. с фр. – М., 1986.
16. *Пассерон Роже.* Домье. Свидетель своей эпохи. – М., 1984.
17. *Калитина Н. Н.* Курбе. – М., 1981.
18. *Ренуар Жан.* Огюст Ренуар. / Пер. с польск. – М., 1970.
19. *Перрюшо Анри.* Жизнь Ренуара. / Пер. с фр. – М., 1986.
20. *Клод Моне.* Альбом. Автор-сост. В. А. Кулаков. / Серия “Мастера изобразительного искусства”. – М., 1989.
21. *Даниельсон Б.* Гоген в Полинезии. / Пер. со шведск. – М., 1973.
22. *Перрюшо Анри.* Жизнь Ван Гога. / Пер. с фр. – М., 1987.
23. *Матвеева А. Б.* Роден. – М., 1962.
24. *Дмитриева Н. А.* Пикассо. – М., 1971.
25. *Верджер Дж.* Ренато Гуттузо. / Пер. с англ. – М., 1962.
26. *Античные мыслители об искусстве.* Филострат. – М., 1938.
27. *Лоренцо Гиберти.* Комментарии. – М., 1938.
28. *Леонардо да Винчи.* Избранное. – М., 1952.
29. *Вазари Дж.* Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. В 5 т. – М., 1956–1971.
30. *Челлини Б.* Жизнь Бенвенуто, сына маэстро Джованни Челлини, флорентийца, написанная им самим во Флоренции. – М., 1958.
31. *Дидро Д.* Салоны. – М., 1989.
32. *Хогарт У.* Анализ красоты. – Л., 1987.
33. *Делакруа Эжен.* Дневник. Т. 1,2. – М., 1961.
34. *Ван Гог.* Письма. – Л.; М., 1966.
35. *Гоген Поль.* Письма. Ноа-Ноа. / Из книги “Прежде и потом”. – Л., 1972.

Навчальне видання

ІСТОРІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма та методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Укладач С. Л. Віділіна

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 3,02. Наклад 200 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;
Тел./факс: (044) 206-47-29, 206-47-21
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої
продукції № 2006 від 04.11.2004 р.